

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОБІГУ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ В УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Літошко Влада Володимирівна,

викладач кафедри загальноправових дисциплін
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

У статті аналізується сучасний стан регулювання володіння і використання вогнепальної зброї в Україні. Обговорюються перспективи вдосконалення правового регулювання та акцентується увага на проблемах, пов'язаних із неврегульованим володінням і користуванням вогнепальною зброєю. Ці проблеми ілюструють дані правоохоронних органів щодо вилучень вогнепальної зброї та боєприпасів. Велика кількість незареєстрованої вогнепальної зброї в руках громадян у поєднанні з порушенням територіальної цілісності та зростанням злочинності свідчить про необхідність створення реєстру вогнепальної зброї. Крім того, у статті розглядаються актуальні думки українських науковців щодо визначень понять, пов'язаних із володінням і користуванням вогнепальною зброєю, застосування цих понять, їх використання та необхідності правового регулювання. Протягом останніх кількох років в Україні було багато спроб ухвалити законодавство, яке б регулювало володіння та використання вогнепальною зброєю цивільними особами. Лише один законопроект отримав позитивну оцінку профільного комітету – Закон № 4335-1 від 24 листопада 2020 року. Ще два проекти обговорювалися Верховною Радою України протягом 2021 року: № 5708 від 25 червня 2021 року та № 5708-1 від 13 липня 2021 року. Три проекти розглянуто Комітетом з питань правоохоронної діяльності. На думку авторів, нинішня редакція законопроекту не може бути ухвалена через наявність у ній сумнівних розділів. Комітет стверджує, що Директива 2021/555 Європейського Союзу вимагає узгодження законопроекту. В Україні діє закон від 24 березня 2021 року, який ухвалила Верховна Рада. Це стосується придбання та володіння зброєю, і досі незрозуміло, чи є неузгодженості в класифікаційних стандартах. Також немає реєстру вогнепальної зброї, хоча є багато зареєстрованої зброї. Особливої уваги заслуговує подальше дослідження проблеми класифікації цивільної вогнепальної зброї. Потрібна подальша дискусія між науковцями та громадськістю перед ухваленням будь-яких законів щодо регулювання вогнепальної зброї в Україні. Будь-які закони, що стосуються регулювання вогнепальної зброї, уже потребують доопрацювання.

Ключові слова: адміністративно-правове регулювання, зброя, вогнепальна зброя, зареєстрована зброя, незареєстрована зброя, реєстр вогнепальної зброї, Міністерство внутрішніх справ України.

Litoshko Vlada. Legal regulation of firearms in Ukraine: problems and prospects

The article analyzes the current state of regulation of firearms in Ukraine. Prospects for improving legal regulation are discussed, and attention is focused on problems related to unregulated possession of weapons. These problems are illustrated by law enforcement data on firearms and ammunition seizures. For example, a large number of unregistered guns in the hands of citizens – combined with the violation of territorial integrity and the growth of crime – indicates the need to create a firearms registry. In addition, the article considers the current opinions of Ukrainian scientists regarding concepts related to firearms, the application of these concepts, their use, and the need for legal regulation. Over the past few years, there have been many attempts in Ukraine to pass legislation that would regulate the ownership and use of firearms by civilians. Only one draft law received a positive assessment from the specialized committee; this is Law No. 4335-1 of November 24, 2020. The Verkhovna Rada of Ukraine discussed three more projects during 2021 – № 5708 dated June 25, 2021, and No. 5708-1 dated July 13, 2021. The Law Enforcement Committee considered three projects. According to the authors, the current version of the draft law cannot be adopted due to questionable sections. They claim that Directive 2021/555 of the European Union requires the approval of the draft law. The law of March 24, 2021, adopted by both the Parliament and the Rada, is in force in Ukraine.

This applies to the acquisition and possession of weapons, and it is still unclear whether there are inconsistencies in the classification standards. There is also no firearms registry, although there are many registered guns. Further research into the problem of classification of civilian firearms deserves special attention. Further discussion between academics and the public is needed before any laws are passed to regulate firearms in Ukraine. Any existing laws relating to the regulation of firearms are already in need of significant revision.

Key words: administrative and legal regulation, weapons, firearms, registered weapons, unregistered weapons, register of firearms, Ministry of Internal Affairs of Ukraine.

Протягом усієї історії людство вважало зброю та право володіти нею важливою темою. Це пояснюється тим, що фізичні покращення, які надає зброя, були необхідні для ведення війни.

Зброя також була рушійною силою прогресу через її ключову роль у веденні війн. Хоч у сучасному світі не потрібно щодня використовувати зброю для самозахисту, однак її важливість усе ще пов'язана із зосередженістю громадськості на її придбанні, зберіганні та використанні під час надзвичайних ситуацій, криз або військових загроз.

Прихильники контролю над озброєннями часто згадують у своїх аргументах Конституцію України. У частині 2 статті 27 гарантується право громадян на збереження свого життя і здоров'я, а також життя і здоров'я інших людей від незаконного посягання [1]. Проте тема належного регулювання цього права залишається дискусійною.

Протягом останніх кількох років Україна постійно реформувала своє законодавство, щоб відповідати вимогам правової та демократичної держави, яка прямує до європейської інтеграції. Відтоді в соціальні системи країни було впроваджено багато нових законів. Отже, є величезна потреба вивчити поточний стан регулювання зброї в Україні, а також можливі зміни, які мають відбутися.

На думку деяких учених, стан вітчизняної науки щодо вирішення проблем володіння вогнепальною зброєю потребує вдосконалення. Серед цих науковців – В. Авер'янов, О. Бандурка, О. Бокій, В. Гуменюк та ін. Згоди поки що не досягнуто [2; 3]. У Верховній Раді розглянуто кілька окремих законопроектів щодо законного обігу зброї в Україні, однак наразі проблема все ще офіційно не вирішена.

У статті проаналізовано чинне законодавство щодо обігу вогнепальної зброї в Україні. Також обговорюються можливі зміни до цих правил у майбутньому.

У різних країнах діють різні закони щодо володіння зброєю. Ці закони формувалися протягом історії і зазвичай залежать від культури поведінки зі зброєю в кожній країні. Деякі держави забороняють громадянам володіти вогнепальною зброєю, тоді як інші країни вимагають від своїх громадян володіти певними видами зброї. Уже давно точиться дискусія про те, як урегулювати передавання вогнепальної зброї та боєприпасів в Україні [4]. Автори стверджували, що для цього процесу необхідно було створити спеціальну законодавчу базу ще п'ять років тому. Однак відтоді не було ухвалено відповідного закону чи достатньої підзаконної бази. Нині положення про вогнепальну зброю регулюються підзаконними актами МВС України та інших відомств і міністерств [3].

Незважаючи на те, що в науковому співтоваристві немає єдиної думки щодо рівня лімітів вогнепальної зброї, дослідники по-різному трактують навіть саму ідею володіння зброєю. На думку Є. Белінського, зброєю слід вважати предмет, придатний для вбивства живої цілі або знищення іншого предмета. Белінський стверджує, що це тому, що зброя конструктивно розроблена і технічно пристосована для вбивства живих цілей та знищення неживих цілей [5]. Крім того, В. Курило заявив, що будь-який фізичний або абстрактний об'єкт може вважатися зброєю, якщо він має властивості, здатні завдати шкоди фауні, флорі, людям або знищити цільові об'єкти [6]. Це пояснюється тим, що ці об'єкти використовують для пошкодження або руйнування фізичних властивостей з енергією, що перевищує 0,2 джоуля при прямому використанні.

В адміністративному плані зброєю вважається будь-який інструмент із фізичними властивостями, який використовується людьми для захисту чи нападу. Ці інструменти спричиняють поранення чи

вбивають опонентів [3]. Ми вважаємо це визначення актуальним.

Особливої уваги в контексті правового регулювання обігу зброї заслуговує тлумачення змісту таких термінів, як «застосування» та «використання». В. Осадчий провів етимологічний аналіз слова «прикладний» і зазначив, що це використовувати, використовувати щось корисне, використовувати щось у позитивній поведінці. Тобто йдеться про фактичне ототожнення змісту умов використання вогнепальної зброї та її використання [7]. Іншої думки дотримується П. Тимофеев, покликаючись на ч. 13 ст. 46 Закону «Про Національну поліцію України», у якій детально описано підстави застосування поліцією вогнепальної зброї (поліція може застосовувати вогнепальну зброю для подання сигналу тривоги чи виклику допоміжних сил або для знешкодження тварин, які загрожують життю чи здоров'ю людей, поліції чи інших осіб) [8], оскільки різниця між цими двома термінами полягає в тому, що поліція може використовувати вогнепальну зброю проти людини лише для виконання допоміжних функцій: викликати підкріплення та подати сигнал тривоги. Щодо використання вогнепальної зброї для знищення тварин, які загрожують життю чи здоров'ю поліцейських та інших людей, то тут думки вчених розділилися, адже тварини – живі істоти [9].

А. Корнієць вважає, що необхідно запровадити норми щодо обігу вогнепальної зброї та вибухівки. Метою цих законів має бути забезпечення законного поводження з дозвільними предметами, стабілізація соціально-правового стану суб'єктів дозвільного характеру і, як наслідок, досягнення значного результату адміністративно-правового впливу на обіг зброї та вибухових речовин. Майже всі дослідники погоджуються з думкою А. Корнієця, що обіг вогнепальної зброї потребує термінового врегулювання [10].

За минулий рік Верховна Рада України розглянула три законопроекти щодо вогнепальної зброї. Перший датований 24 листопада 2020 року під назвою «Про цивільну зброю та боєприпаси», також відомий як законопроект 4335-1. Другий датований 25 червня 2021 року під назвою «Про право на цивільну вогне-

пальну зброю». Третій – від 13 липня 2021 року – під назвою «Про право на самозахист і володіння цивільною вогнепальною зброєю». Ці закони було створено через суспільний і науковий інтерес до закупівлі, зберігання, транспортування, використання та застосування вогнепальної зброї, що не дивно, ураховуючи увагу законодавства, яка останнім часом приділялася цій темі [11; 12; 13].

Усі три законопроекти містять схожі або ідентичні визначення; однак спосіб їх тлумачення різний. Це пояснюється тим, що визначення довгоствольної вогнепальної зброї визначає, чи входить короткоствольна вогнепальна зброя у визначення. Оскільки всі три законопроекти короткоствольною вважають будь-яку вогнепальну зброю без довгого ствола, це опосередковано визначає критерії зарахування зброї до такої.

Порівняно з такими законопроектами, як Закон «Про цивільну зброю та боєприпаси» № 4335-1 від 24 листопада 2020 року або Закон «Про право на самозахист та володіння цивільною зброєю» № 5708-1 від 13 липня 2021 року, зміст законопроектів «Про право на цивільну вогнепальну зброю» № 5708 від 25 червня 2021 року значно розширює категорію короткоствольної вогнепальної зброї. Для порівняння, ці закони стосуються довгоствольної вогнепальної зброї з довжиною ствола понад 200 міліметрів і загальною довжиною не менше 700 міліметрів. Як альтернатива, законопроект «Про право на самозахист та володіння цивільною вогнепальною зброєю» № 5708-1 від 13 липня 2021 року стосується довгоствольної рушниці з довжиною ствола від 195 міліметрів до 200 міліметрів і загальною довжиною не менше 600 міліметрів. Це важливо, оскільки такі відмінності дозволять ввести суворіші правила щодо короткоствольної зброї порівняно з довгоствольною [11; 12; 13].

5 грудня 2001 року Верховна Рада України розглянула законопроекти, запропоновані Комітетом з питань правохоронної діяльності. Два із цих проектів комітет визнав неприйнятними. Законопроект 4335-1 у першому читанні рекомендували відхилити, оскільки він стосувався цивільної зброї та боєприпасів. Крім того, законопроект 5708-1 щодо самообо-

рони та зберігання цивільної вогнепальної зброї також рекомендовано відхилити в першому читанні. Причинами відмови були невідповідність чинному законодавству та погляди інших державних органів. Зокрема, члени комітету зазначили, що правоохоронні органи, науковці та інші групи виступають проти дозволу громадянам вільно носити короткоствольну вогнепальну зброю, наприклад револьвери та пістолети. Особливу протидію викликала стаття 35 запропонованого закону: учасники визнали цей розділ неприйнятним через незрозумілі терміни на зразок «уважає, що може виникнути необхідність у його застосуванні». Законопроект «Про право на самозахист і володіння цивільною вогнепальною зброєю» № 5708-1 викликав резонанс пропозицією вільного придбання та зберігання пістолетів і револьверів. Зокрема, цей закон пропонував дозвіл на носіння вогнепальної зброї поза межами житла чи іншого приміщення; це було визнано законодавцями занадто великим ризиком і спричиненням негативних наслідків. На їхню думку, це положення є «досить дискусійним із соціальної точки зору, а також не повністю підтримується державними органами». Це твердження може підтвердити офіційна статистика, опублікована Генпрокуратурою. Протягом 2021 року в Україні правоохоронними органами зібрано понад 134 тисячі набоїв, зокрема, вилучено правоохоронцями понад 64 одиниці гладкоствольної та 895 одиниць нарізної зброї. Крім того, цього року вилучено понад 613 інших видів вогнепальної зброї, включно з об'єктами, які зберігали незаконно або зберігали злочинці. Крім того, за останні п'ять років вилучено понад 9 000 одиниць вогнепальної зброї та стільки ж набоїв [14]. Це виключає офіційно задокументовані цифри щодо вже вилучених вогнепальної зброї та набоїв. За даними, зібраними у жовтні 2021 року, в Україні зареєстровано 707 117 власників вогнепальної зброї. Із цих власників вогнепальної зброї 790 055 мисливців мали гладкоствольну мисливську рушницю, а 170 195 – нарізну мисливську рушницю. Крім того, заступник міністра внутрішніх справ Б. Драйчак повідомив, що станом на жовтень 2021 року на території Укра-

їни в особистому користуванні перебувало 790 055 комбінованих мисливських рушниць та 170 195 нарізних мисливських рушниць [15]. За рік до цього у березні 2021 року Денис Монастирський – тоді Голова Комітету Верховної Ради з питань правоохоронної діяльності – заявив, що в Україні від 2 до 6 млн одиниць незареєстрованої зброї. З усієї зареєстрованої вогнепальної зброї кількість незаконної зброї значно більша. Це тому, що правоохоронці вилучили лише невелику кількість вогнепальної зброї; у законопроектах, запропонованих законодавцями та МВС, постійно згадується необхідність повного реєстру вогнепальної зброї [16].

Комітет із питань правоохоронної діяльності 25 грудня 2021 року розглянув законопроект «Про право на цивільну вогнепальну зброю» [17]. Цей закон розглядався останнім із трьох подібних законів, і комітет запропонував його прийняти за результатами їх першого розгляду. Одним із недоліків, виокремлених комітетом, є те, що у запропонованому законі бракує чіткості щодо класифікації пневматичної зброї калібру до 4,5 міліметрів, зокрема тієї, що була внесена до попередніх проєктів. Іншим недоліком була названа заборона револьверів, які були частиною цього чи інших проєктів. Крім того, будь-який новий закон щодо цивільної вогнепальної зброї має відповідати Директиві 2021/555, виданій Європейським парламентом і Радою 24 березня 2021 року. Ця директива в цьому парафразі називається Директивою.

Ця Директива не обмежує національні закони, пов'язані з полюванням, носінням зброї чи стрільбою по мішенях. Він також не обмежує придбання або володіння зброєю та боєприпасами військовими, поліцією чи іншими державними органами відповідно до національного законодавства. Проте очікується, що для узгодження чинних законопроектів знадобляться значні зміни та вдосконалення.

Через велику кількість незареєстрованої вогнепальної зброї в Україні у поєднанні з територіальними порушеннями криміногенна ситуація в країні загострилася. Ця нагальність призводить до закликів до створення українського державного реєстру вогнепальної зброї та ухвалення

закону для належного адміністрування та правового регулювання вогнепальної зброї в країні.

У науковому середовищі України немає єдиного бачення моделі чи ключових принципів регулювання обігу вогнепальної зброї. Попри це, всі погоджуються, що законодавче регулювання обігу вогнепальної зброї необхідне. Це призвело до внесення кількох законопроектів до Верховної Ради України; три з них обговорювали у 2021 році. Жодна згода щодо моделі чи ключових принципів не спричинила значного конфлікту між законодавцями та науковцями.

Директива ЄС 2021/555 затверджена Європейським парламентом і Радою 24 березня 2021 року. Вона вимагає,

щоб усі законопроекти, пов'язані з володінням та придбанням зброї, відповідали директиві. Одним із таких законопроектів є № 5708 від 25 червня 2021 року, який раніше мав назву «Про право на цивільну вогнепальну зброю». Проте закон отримав позитивну оцінку Комітету Верховної Ради з питань правоохоронної діяльності.

Особливої уваги заслуговує подальше дослідження проблеми класифікації цивільної вогнепальної зброї. Потрібна подальша дискусія між науковцями та громадськістю перед ухваленням будь-яких законів щодо регулювання вогнепальної зброї в Україні. Будь-які закони, що стосуються регулювання вогнепальної зброї, уже потребують значного доопрацювання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України: від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.
2. Діденко С.В. Зміст адміністративно-правового забезпечення обігу та застосування зброї в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. Випуск 1–2, 2016. С. 9–14.
3. Діденко С.В. Адміністративно-правове забезпечення обігу та застосування зброї в Україні : дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2016. С. 443.
4. Висновок Комітету з питань правоохоронної діяльності Верховної Ради України від 08 грудня 2021 року щодо проекту закону про право на цивільну вогнепальну зброю № 5708 (від 25 червня 2021 року.) URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72360 (дата звернення: 14.09.2022).
5. Белінський Ю.Є. Поняття «зброя» та його нормативне визначення. *Право і суспільство*. 2012. № 1. С. 188–191.
6. Курило В.І., Даниленко А.О. Адміністративно-правове регулювання обігу зброї в Україні. *Международный научный журнал «Интернаука»*. Серія: «Юридические науки». 2017. № 3 (3). С. 22–26.
7. Осадчий В.І. Кримінально-правова складова регламентування поліцейських заходів примусу в Законі України «Про Національну поліцію». *Наукові праці Національного авіаційного університету*. Серія: *Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»*. 2015. № 4 (37). С. 154–160.
8. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII : станом на 15 черв. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 14.09.2022).
9. Тимофеев В., Хованова Д. Активне застосування вогнепальної зброї: поняття та характеристика. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти* : Міжнар. наук. конф., м. Дніпро, 12 берез. 2021 р. Дніпро, 2021. С. 237–238. URL: <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/6329/1/94.pdf> (дата звернення: 14.09.2022).
10. Корінець А.В. Сутність режимів обігу зброї та вибухових речовин як об'єктів дозвільної системи. *Науковий вісник*. 2011. Т. 2, № 2. С. 188–196.
11. Про цивільну зброю та боєприпаси : проект закону від 24.11.2020 р. № 4335-1. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70512.
12. Про право на цивільну вогнепальну зброю : проект закону від 14.09.2022 р. № 5708. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72360.
13. Про право на самозахист та володіння цивільною вогнепальною зброєю : проект закону від 21.07.2021 р. № 5708-1. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72481

14. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. *Офіс Генерального прокурора*. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>

15. Драп'ятий Б. Законодавче врегулювання обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні: за крок до історичної події. *Голос України*. URL: http://www.golos.com.ua/article/354081?fbclid=IwAR3EuOsM-IC8j2KgYjF550qV067pHQ0Hus8_Q0nOi5fUQM51rEjeiNXhAv8.

16. Телеканал ДОМ. Легалізація зброї: на які види та як видаватимуть дозвіл. *ДОМ*. URL: <https://kanal-dom.tv/uk/legalizacziya-oruzhiya-na-kakie-vidy-i-kak-budet-vydavatsya-razreshenie/>.

17. Висновок Комітету з питань правоохоронної діяльності Верховної Ради України щодо проєкту закону про право на цивільну вогнепальну зброю. Київ : *Верховна Рада України*, 2021. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72360.